

bağbahçe

ÇEVRE BAHÇE ÇİÇEK DERGİSİ SAYI:6 AĞUSTOS 2006 FİYATI:3 YTL

Küresel Isınma

Meyan

Yıldız Çiçeği

Akdeniz
İlgini

YAZ AYLARINDA
BAHÇE BAKIMI

Onun İçinde
Yaşam Saklı
TOHUM

Bitki Ressamları
Türkiye'nin
Doğusunda...

Hem güneşli hem de
gölge ortamlarda yaşayabilen
ortanca, soğuğa ve
kuru rüzgâra karşı dirençli
değildir.

Yaz Bahçelerinin
Vazgeçilmezi
Ortanca

ISSN 1306-1909

9 771306 190009

Meyan

(*Glycyrrhiza glabra* L.)

Akdeniz havzası başta olmak üzere, Asya ve Avrupa'da yetişen ve yetiştirilen, baklağiller (Leguminosae) familyasından çeşitli meyan-biyan (*Glycyrrhiza*) türlerinin kurutulmuş lifli kökleri, tatlarından dolayı asırlardır bilinir ve kullanılır. Bu kökler, 3-4 yıllık bitkilerden elde edilir.

Birinci yüzyılda Anadolu'da yaşamış hekim Dioscorides, kitabında bu bitkiden tatlı (glukos) kök (riza) olarak söz ettiğinden, bu cinse *Glycyrrhiza* adı verilmiştir. Kökün tatlılığı, içerdiği glisirrizik (glisirrizinik) asitten gelir. Triterpenik saponin türevi olan bu madde, şekerden 50 kat daha tatlıdır. Çukurova yöresinde, kökün

suyla kaynatılması sonucu elde edilen meyan şerbeti, yöre insanının yaz aylarında çokça içtiği bir içecektir.

Avrupa Farmakopesi'nin geçerli olan beşinci baskısında, meyan kökü (*Liquiritiae radix*) ve sulu alkollü standart meyan kökü ekstresi (*Liquiritiae extractum fluidum ethanolicum normatum*) kayıtlıdır. Kökler, *Glycyrrhiza glabra* L., *Glycyrrhiza inflata* Bat. ve *Glycyrrhiza uralensis* Fisch. türlerinden elde edilmektedir. *Glycyrrhiza echinata* L.'dan da elde edildiği kaydedilmiştir. Farmakope kalitesindeki kökler en az %4, ekstre de en az %3 ve en çok %5 glisirrizik asit içermelidir.

Eski Arap tıp kitaplarında, bu köklerin öksürük kesici ve kabızlığı önleyici özellikleri kayıtlıdır. MÖ 3. yüzyılda hekim Theophrastus, köklerin öksürük ve astımda yararlı olduğunu yazmıştır. Geleneksel Çin tıbbında da meyan kökü, öksürük kesici ve balgam söktürücü olarak kullanılır. Ayurvedik tıpta balgam söktürücü, iltihapları önleyici ve müshil etkileri bilinir. Alman E Komisyonu'na göre, kökler üst solunum yolları iltihabında ve mide ülserinde etkilidir.

Meyan köküyle ülser tedavisinde başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, meyan kökü ekstresinin günlük düzenli tüketiminin, kolesterol düzeyini düşürdüğü ve antioksidan etki yarattığı anlaşılmıştır. Ekstrenin içerdiği bileşiklerin, serotoninin geri emilimini önlediği için, hafif ve orta şiddette depresyonları önleyebileceği ve zayıflamaya yardımcı olabileceği ileri sürülmüştür.

Başka bir çalışmada meyan kökü ekstrelerinin cilde dışarıdan uygulanmasının, dermatit iltihaplarını ve kaşıntıyı önlediği gösterilmiştir.

Kolestatik karaciğer hastalığı, karaciğer sirozu, hipokalemi (kanda düşük potasyum düzeyi), şeker hastalığı (henüz kesin değil), yüksek tansiyon ve ciddi böbrek yetmezliği olanların meyan kökü kullanmadan önce mutlaka bir doktora danışmaları önerilir. Doğumdan 38 hafta önce, düşük riskini arttırdığından gebelikte de kullanılmamalıdır.

Meyan kökünün, doğru kullanıldığında, hiçbir ters etkisi olmaz. Ancak altı haftadan uzun süreli ve günde 50 g'dan çok kullanılırsa, bedende su ve sodyum birikmesine yol açabilir.

Bu nedenle, yüksek tansiyon, ödem, hipokalemi ve ender olarak miyoglobüri (kaslara oksijen taşıyan protein miyoglobinin idrarla atılması) görülebilir.

Glisirrinin barsaklardan emilimi düşük olduğundan, arı madde yerine kök kullanıldığında, yan etkilere daha az rastlanır. Aşırı miktarda meyan şekerlemesi yiyen iki kişide, akciğer

ödemi ve ventriküler taşikardi (kalbin hızlı atması) görülmüştür.

Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, meyan kökü ekstrelerinin günlük düzenli tüketiminin, kolesterol düzeyini düşürdüğü ve antioksidan etki yarattığı anlaşılmıştır.

Meyan kökü kanda potasyum azalmasına yol açan tiyazit diüretiklerin (idrar söktürücülerin, örneğin indapamid, hidroklorotiyazid, klortalidon) etkisini artırır. Kişide potasyum kaybından

ötürü kalp glikozitlerine (örneğin digoksin, lanoksin) olan duyarlılık da artar. Kortizon tedavisi gören hastalar meyan kökü kullanmamalıdır.

Batı ülkelerinde, meyan kökü ve ekstreleri ilaç sanayinin yanı sıra en çok şekerleme ve tütün sanayilerinde kullanılır.

Meyan kökü ekstresi sıvı, toz ya da çubuk halinde öksürük damlası, şurup, pastil ve müshil preparatlarının bileşiminde kullanılır. Ayrıca gıdalara tatlandırıcı olarak katılır. Kurutulmuş meyan kökleri demet halinde, kesilmiş olarak ya da toz

halde satılır. Tatlıların, dondurma ve şekerlemelerin bileşimine girer.

Toprağın derinlerine inen güçlü köklerinden ötürü, kimilerince tarla zararlısı olarak görülen meyan kökü Türkiye, Afganistan ve Çin'de doğadan toplanır. İspanya, İtalya, Çin ve Türki Cumhuriyetleri'nde ise bitkinin tarımı yapılır. Ülkemizde meyan kökü ekstresi üreten, İzmir ve Siirt'teki iki fabrika çeşitli nedenlerden ötürü kapanmıştır. Siirt'teki fabrika Kahramanmaraş'a taşınmıştır. Üretimini orada sürdürmektedir.

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde, Aydın, Söke'de, Mac Andrew ve Forbes adlı iki işkoç'un kurduğu meyan kökü ekstresi fabrikası, bugün ABD'de etkinlik gösteren MAFCO (Mac Andrew-Forbes Co.) şirketinin kurulmasına yol açmıştır. Bu şirket günümüzde dünya meyan kökü ticaretinin % 80'ini kontrol etmektedir.

Türkiye'nin meyan kökü dışatımı son yıllarda sürekli azalmaktadır. 1997'de 1,5 milyon dolar karşılığı 2125 ton meyan kökü dışatımı yapılmışken, bu sayı 2004'te, 488 000 dolar karşılığı 522 tona düşmüştür.

K. Hüsnü Can Başer
Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fak.

** Bu sütunlarda verdiğimiz bilgiler sadece bilgilendirme amaçlı olup tavsiye niteliği taşımaz. Hastalık tedavisinin mutlaka doktor kontrolünde yapılması gerektiği unutulmamalıdır.*